

MÄN MER ENERGISKA I KARRIÄRSTEGEN

Germund Hesslow

Svenska Dagbladet 1994-12-22

[I *Dagens Nyheter* 1996-02-12 skriver Maria Carlshamre om nedanstående artikel att den exemplifierar åsikten "... att kvinnor av biologiska, genetiska skäl inte är lämpade för högre utbildning". Jag har kommenterat påståendet i "Behovet av busar" *DN* 1996-02-23. Läsaren kan själv döma.]

Som feminister ofta och gärna framhåller, innehas flertalet av de positioner i samhället som förknippas med makt och status av män. Männerna är starkt överrepresenterade i såväl politiska som ekonomiska makthierarkier och de innehar också de flesta statuspositionerna i opinionsbildning, kultur och vetenskap. Detta gäller också flera verksamheter som framför allt utövas av kvinnor. Så t.ex. är kockarna på världens förnämsta restauranger i allmänhet män och den ende riktigt berömda företrädaren för broderikonsten, Kaffe Fasset, är man.

Vad beror detta på? Är det fråga om en kulturell tradition, ett mönster som uppkommit av ovidkommande skäl och som vidmakthålls av slentrian och självkonserverande fördomar eller är det uttryck för biologi, alltså konstitutionella skillnader mellan män och kvinnor som inte i någon väsentlig grad kan påverkas. Eller ligger sanningen någonstans däremellan? Är det fråga om biologiska personlighetskillnader som överdrivits av kulturen och som vi kan uppfostra och träna bort?

Om dessa frågor skrev den amerikanske sociologen Steven Goldberg 1973 boken *The Inevitability of Patriarchy*. Som framgår av titeln skilde sig Goldbergs åsikt något från den konventionella ståndpunkten i frågan. Han hävdade att patriarkatet är en oundviklig institution, en följd av medfödda hormonella och nervösa skillnader mellan könen. Det är väl inte helt förvånande att denna tes mötte ett visst motstånd. Sålunda lär Goldbergs manuskriptet ha refuserats av inte mindre än 55 förlag innan det slutligen publicerades. Det skall då understrykas att detta inte till den ringaste del kunde förklaras av några kvalitativa brister, ty boken var synnerligen klar och välargumenterad.

Mycket har emellertid hänt sedan 1973. Intresset för sakligt grundade åsikter om mänskligt beteende har ökat markant och de vetenskapliga kunskaperna om könsskillnadernas fysiologi likaså. Goldberg har nu gett ut en kraftigt omarbetad version av sin bok, nu med titeln *Why Men Rule, A Theory of Male Dominance* (Open Court, Chicago 1993). Han har här utvidgat och fördjupat sin ursprungliga argumentation men även lagt till avsnitt där han besvarar kritikerna av den tidigare boken.

Den traditionella ståndpunkten är som bekant att patriarkatet är en ren kulturfråga och att vi genom en viljeanstängning skulle kunna ändra "invanda tankemönster". Det ansågs länge att antropologiska studier underbyggde denna syn på könsrollerna. Berömda är de studier som Margaret Mead och andra gjorde under mellankrigstiden där tidens ideologiska moden fick sin bekräftelse i observationer av främmande kulturer. I Sverige torde Meads bok "Kvinnligt, manligt, mänskligt" ha haft en enorm betydelse för allmänhetens föreställning om kulturernas mångfald och variabilitet.

Sanningen är emellertid, hävdar Goldberg, att dessa studier var behäftade med allvarliga fel och att i själva verket alla kända kulturer, både historiska och nu existerande, är patriarkat. Att detta inte alltid varit uppenbart beror bl.a. på att man läst in sina egna fördomar i de främmande kulturerna, genom ledande frågor och omedveten selektion av svaren. Det beror också på att man feltolkat i

och för sig korrekta observationer. Ett exempel är de s.k. matrilineära samhällena i vilka arvet av både egendom och namn ligger på mödernet. Detta kan lätt uppfattas som kvinnlig dominans, och är det kanske också i en viss bemärkelse, men även i dessa samhällen innehas alla maktpositioner av män och såtillvida är även matrilineära samhällen patriarkat i Goldbergs mening.

Man kan naturligtvis definiera matriarkat och patriarkat på många olika sätt och Goldberg preciserar tre avseenden i vilka männen enligt hans uppfattning alltid är dominerande. För det första innehas de högre positionerna i alla politiska och ekonomiska makthierarkier ovanför familjens nivå av män. Kvinnorna må ha en stark maktposition i hemmet, men i politiska sammanhang är det män som innehar de beslutande rollerna. För det andra tenderar män att i högre grad än kvinnor uppnå högstatuspositioner, ofta även på områden som domineras av kvinnor såsom kockyrket. Oavsett vad som i ett givet samhälle förknippas med status, lyckas män i högre grad än kvinnor uppnå det. För det tredje tycks män dominera över kvinnor i enskilda parförhållanden.

För undvikande av de missförstånd, som är legio när könsroller och biologi diskuteras, bör det kanske understrykas att Goldberg inte ens antyder att män i allmänhet skulle vara mera *lämpade* än kvinnor för de positioner som är förknippade med hög status, bara att männen tenderar att *eftersträva* sådana positioner med större energi och att de därför *de facto* kommer att uppnå dem i högre grad. Männen är, hävdar han, i genomsnitt beredda att göra större ansträngningar och uppoffringar, t.ex. åsidosätta sin familj, för att komma uppåt i karriären eller nå framgång och status i en viss yrkesroll.

Det antyds ibland att skälet till kvinnornas brist på framgång i statusjakten helt enkelt skulle vara att de yrken som framför allt utövas av kvinnor, på grund härav, får en lägre status. Detta avfärdas dock av Goldberg som påpekar att det finns många arbeten med synnerligen låg status som domineras av män. Renhållningsarbete och vaktmästar-uppgifter har t.ex. inte fått högre status av att nästan undantagslöst utföras av män.

Är Goldbergs påstående, att vetenskapen inte känner något enda exempel på ett genuint matriarkat, riktigt? Fastän jag finner hans argumentation övertygande, saknar jag kompetens att bedöma saken. De flesta antropologer tycks dock dela hans uppfattning. Också Margaret Mead, som ju annars starkt har bidragit till föreställningarna om kulturernas stora variabilitet, har i mycket klara ordalag anslutit sig till tesen om patriarkatets universalitet.

Även om det är riktigt att alla kända samhällen är patriarkat, så följer inte automatiskt att orsaken står att finna i biologiska skillnader mellan könen och än mindre att patriarkatet är ofrånkomligt. Många kritiker har ifrågasatt Goldbergs uppfattning genom att peka på den förvisso mycket stora variationen mellan olika samhällen och kulturer i andra avseenden. Det förhållandet att just patriarkatet tycks vara konstant samtidigt som så mycket annat är variabelt gör dock patriarkatets universalitet än mer bestickande. Härtill kommer att Goldberg kan anföra resultat från forskningen om hormoners effekter på mänskligt beteende som starkt talar i samma riktning.

Det är exempelvis välkänt att det manliga könshormonet testosteron ökar aggressivitet och dominansbeteende hos såväl kvinnor som män, samt att män har väsentligt mer av detta hormon än kvinnor. Studier av människor, hos vilka sambandet mellan hormoner och socialisation har frikopplats, tyder på att kulturen kan motverka men inte eliminera hormonernas effekter på könsspecifika beteenden. Personer som genetiskt sett är kvinnor, men som av olika skäl utsatts för onormalt höga halter av testosteron under fostertiden, tenderar att bli "pojkflickor". De ägnar sig mer åt aggressiva lekar under uppväxttiden och intresserar sig mer för karriär och framgång i vuxen ålder än vad som är normalt för kvinnor.

Det kan knappast råda någon tvekan om att Goldberg, åtminstone i stora drag, har rätt i sin analys av patriarkatets bakgrund. En helt annan sak är de prognoser han vågar sig på inför framtiden. Har

Goldberg rätt i sin förmodan att männen även framgent kommer att dominera i status- och makthierarkierna, att patriarkatet är ofrånkomligt?

Om man accepterar tesen att män i genomsnitt har en starkare drivkraft än kvinnor att nå framgång, och att ingen uppfostran någonsin att rå på denna, så kunde det kanske tyckas att prognosen är självklar. Här finns dock flera komplikationer. En av dem är att, även om männen eftersträvar maktpositioner med större energi än kvinnor, så följer inte härav att de också kommer att lyckas. I demokratier bestäms politikernas framgångar i sista hand väljarna och dessa är ju fria att belöna vilket beteende de vill.

Som Goldberg flera gånger framhåller, betyder den manliga framgången i makthierarkierna inte att männen skulle ha en större *kompetens* än kvinnorna. Så är det säkert i vissa avseenden, men det är lika säkert att kvinnor är mer kompetenta i många andra. Kan man då inte tänka sig att marknadskrafterna i näringslivet, eller väljarna i politiken, i rationellt egenintresse kan tvinga tillbaka mera maktsugna men mindre kompetenta män till förmån för mer kompetenta kvinnor? Är det inte i själva verket sannolikt att det är just det som har skett när kvinnor som Golda Meir eller Margaret Thatcher har uppnått sina positioner? Thatcher må ha varit lika maktlysten som många män, men när det starkt mansdominerade engelska torypartiet släppte fram henne till makten var det väl inte denna egenskap utan hennes kompetens som var avgörande. De som valde henne till partiets ledare torde ha gjort det just därför att de trodde att hon skulle vinna valen åt dem.

Nu är detta en förenkling på flera sätt. Man skulle bl.a. kunna hävda att en del av den politiska dugligheten just ligger i förmågan och viljan att dominera och i, den i sammanhanget inte oväsentliga, spegelbilden härav, beredvilligheten att axla ledarskapets börda. Därför kan man misstänka att kvinnor i just detta avseende i genomsnitt alltid kommer att vara mindre kompetenta än männen. Å andra sidan kunde det hävdas att kvinnor, just genom att vara mindre aggressiva och dominanta, har större förmåga att fokusera på beslutsfattarens egentliga uppgifter och därför i själva verket är mera lämpliga som sådana än männen.

En annan synpunkt är att om man lyckades genomdriva en större politisk kvinnorepresentation, så måste detta ske parallellt med att politiken förlorar sin roll som arena för manlig konkurrens. Det är nog ingen tillfällighet att politikerna håller på att tappa sin tidigare prestige ungefär samtidigt som man börjat rekrytera allt fler kvinnor yrket. Kausaliteten kan här ha gått i bägge riktningarna. Det tycks som om männen på senare år har visat en minskande benägenhet att slåss om politiska ledarpositioner och detta torde i så fall ha underlättat för kvinnorna att träda i männens ställe. Det är också möjligt att den ökande kvinnorepresentationen, hjälpt på traven av en mer eller mindre formaliserad kvotering, har lett till att politikeryrkets prestige har urholkats.

Goldberg skulle naturligtvis förneka att detta strider mot hans teori. Det han påstår är ju att männen kommer att eftersträva prestige och status med större energi än kvinnorna, och om kvinnornas inträde i politiken sker parallellt med en minskad status för politiker, så bekräftar det närmast hans resonemang. Samtidigt kan man då tycka att, fastän Goldberg säkert har rätt i det han säger om de fysiologiska mekanismerna bakom patriarkatet, så är det alls inte uppenbart vilka uttryck detta kommer att ta sig i framtiden.